

Preliminarno saopštenje

UDK 94(497.16)“18“

Nedeljko Necko ĐUROVIĆ (Bar)

JU Srednja ekonomsko-ugostiteljska škola – Bar

necko04@t-com.me

ĆIRILIČNO PISMO VOJVODE ŠESTANSKOG PETRU II PETROVIĆU NJEGOŠU

U ovome prilogu predstavljeno je i objavljeno ćirilično pismo šestanskoga vojvode Mala Petru II Petroviću Njegošu. Pismo je nastalo 19. marta 1846. godine i svjedoči da je šestanski vojvoda bio ovlašćen od crnogorskoga vladara da pregovara sa skadarskim pašom. Otkriće ovoga dokumenta ima višestruki značaj, a u ovom prilogu posebno je ukazano na njegovu vrijednost za proučavanje jezičkoga bogatstva Šestana.

Ključne riječi: Šestani, vojvoda Mala, Petar II Petrović Njegoš, ćirilica, bilingvizam

Otklanjanje predrasuda u sagledavanju našeg istorijskog nasljeđe savremenoj Crnoj Gori može omogućiti njenu potpuniju i neophodnu socijalnu integraciju. Aktualizovano etničko distanciranje, osim ideloške manipulativnosti, nema objektivnog utemeljenja u našem složenom, ali veoma bogatom kulturnom nasljedstvu. Naše društvo treba da uvažava metodološki ispravno utvrđene činjenice i ne služi se mitom, odnosno usmenim predanjem kao jedinim putokazom, dok naši etnocentrizmi moraju krenuti putem interkulturalizma i razumijevanja. Svi identiteti na prostoru Crne Gore, i pored svojih upečatljivih karakteristika, imaju zajednička kulturno-istorijska obilježja koja podjednako moraju uvažavati i isticati na isti način kao što to rade sa svojim različitostima.

Nedavno je jedan istorijski spis izronio iz arhivske dubine i njegovom objavom otklonjene su određene lingvističke dileme, dok je ponovno potvrđena teza o multikulturalnom identitetu naše Crne Gore.

Naime, zahvaljujući sugestiji Miodraga Kirsanova, nekadašnjeg direktora Muzeja novca na Cetinju, kao i proniciljivosti filateliste i poznavaoца antikviteta Sima Markolovića, tokom izložbe Narodnog muzeja Crne Gore pod nazivom “PEČATI iz fondova Dvorskog arhiva”, među 200 prezentovanih otisaka uočen je stilski prepoznatljiv pečat vojvode šestanskoga Mala.

Ova izložba, koji je održana krajem prošle godine u Crnogorskoj galeriji umjetnosti "Miodrag Dado Đurić" na Cetinju, pripremana je skoro tri godine i obuhvatila je period od Ivana Crnojevića do druge polovine XIX vijeka. Njeno održavanje nije samo doprinijelo afirmaciji sfragistike, kao pomoćne istorijske nauke koja proučava razvitak, izradu i upotrebu pečata na poveljama i drugim javnim i privatnim ispravama, već je i otklonilo jednu lingvističku dilemu i dalo potvrdu viševjekovnom interkulturalizmu Crne Gore.

Jedan od autora izložbe, istoričar Petar Glendža istakao je da su tokom njene pripreme pregledali preko 25 hiljada dokumenata i da je najveći dio ove izložbe po prvi put prikazan crnogorskoj javnosti. Potraga za dokumentom na kojem je utisnut pečat šestanskog vojvode, i u kojoj je učešća uzeo i istoričar Petar Lekić, dovela je do lične prepiske vojvode Mala sa crnogorskim vladikom Petrom II Petrovićem Njegošem. Rasčitavanje starog rukopisa obavio je prof. dr Aleksandar Radoman, dok mu je u potvrđivanju njegove sadržine pomoć pružio i njegov kolega prof. dr Adnan Čirgić, dekan Fakulteta za crnogorski jezik i književnost.

Ćirilično pismo, iz čijeg sadržaja se izvlači zaključak da je šestanski vojvoda ovlašćen od crnogorskog vladara da pregovara sa skadarskim pašom, datira od 19. marta 1846. godine. Letera je ispisana u godini tokom koje će u Beču biti započeto štampanje poeme Gorski vijenac, kao i u vremenu koje će predohoditi najvećem izazovu za Njegoševu vladavinu. U tom razdoblju Crnu Goru zadesiće neviđena suša koja će naredne 1847. godine izazvati veliku glad i koja će Osman-paši Skopljaku omogućiti da velikim količinama pšenice podmiti određene crnogorske glavare i time pokrene pobunu protiv Petrovića.

„U Cetinje gospodaru vladiki Petru Petroviću pozdravi Skadar marta 19. 1846.

Eto Vas javljam kako dosmo ovamo i pašom se razgovorih za sve kako što smo se ja i ti razgovorili. I kazah mu poradi onoga posla kako što si mi reka. Paša nekće na to pristati no je iska 8 stotina česa koje česa svaka groša 500 turskije koje i sami za to znate pa ja i čehaja beg molismo mu se. Učinjemo ti na 7 stotina česa a čehaja beg moli se i njemu da mu daš sto dukata ako budnete konteni vi na ovi način zašto ja poradi male stvari neću u to ulaziti e ću se osramotiti a više sam poharčio no što ti je Male kazivao. No samo poradi tvoga obraza zašto smo jednozemici zato ti bih rad ovu ljubav ja tebe učiniti zašto što god manjka valja mi sve iz čese platiti a one ljude ja hoću maknuti odavden a more biti i iz Podgorice pa more biti poradi tebe i da ću kojega ubiti. I rekli su Skadrani paši da ne puštaje tamo lađe niti ljudi na Rijeku pa je paša reka – mene je Male jemac za sve otuda što će koga naći. I paša je reka Skadranima ako što budne kojemu Crnogorcu na naš hudut da ću 10 ljudi po-

radi jednoga Crnogorca ubiti. Pošto mi se Male pojemčio za tamo sada ako ti kabulim ovu pogodbu valja da pratiš 1 vaše pismo đe te se ove pare uzeti i od koga i na koje mjesto ako se opravi tvoja rabota po tvojoj volji.

Mala vojvoda šestanski“

U ovom pismu, čija namjena traži detaljniju historijsku kontekstualizaciju, dominiraju poruke uzajamnog povjerenja između pošiljaoca i primaoca, dok se među njima posebno ističe arhaična imenica „jednozemici“ koja moguće ukazuje na etničku povezanost i osjećaj pripadnosti konkretnoj državnoj upravi.

Ovaj odnos dinastije Petrović prema Šestanima prof. dr Živko Adrijašević detaljno je objasnio u svom radu „Sedam Petrovića“, koji je objavljen u zborniku radova Matice crnogorske iz 2012. godine, i u kojem se navodi da je: „Mitropolit Vasilije je bio utemeljivač političke kartografije, koja je trebalo da bude osnova za planove crnogorskih teritorijalnih aspiracija. Ideju koja se prepoznaje u političkim spisima mitropolita Danila – da pored teritorije slobodne Crne Gore postoji i teritorija Crne Gore koja je u tuđinskim rukama, on je doveo do precizne geografske prepoznatljivosti. Kod mitropolita Vasilija se konkretno navodi koje su to teritorije nekada pripadale crnogorskoj državi, a nalaze se pod tuđinskom vlašću. U svojoj „Istoriji Crne Gore“ i političkim spisima, on navodi da se Crna Gora prostire između Jadranskog mora i Lima, Trebišnjice i Prokletija, odnosno između Primorja, Bosne i Albanije. On, takođe, nabroja crnogorske oblasti: Katunska, Riječka, Lješanska, Šestanska, Pješivačka, Bjelopavlička, Piperska, Rovačka i Crmnička nahija, zatim srezovi i plemena: Spič, Šušanj, Zeta, Grahovo i Vilusi, Paštrovska nahija, Grbalj, Kuči, Bratonožići, Vasojevići, Klimenti, Tuzi, Grude, Hoti, Kastrati, Nikšići, Banjani, Pivljani, Drobnjaci, Gačani, Trebinjani, Zupci i Popovo. Imajući u vidu da sredinom XVIII vijeka Crnu Goru uistinu čini samo prostor između Lovćena i Skadarskog jezera, Garča i Paštrovačke gore, ovakve ideje mitropolita Vasilija predstavljale su osnovu za označavanje granica crnogorskih teritorijalnih aspiracija. Izvan tih granica uglavnom nije izlazila ni politika crnogorskih državnih aspiracija u XIX vijeku. Uz pomoć istorije, mitropolit Vasilije je obezbijedio legitimitet crnogorskih državnih aspiracija i legitimitet ciljeva crnogorske državne politike uopšte. Legitimitet crnogorske državne politike pronađen je u historijskom pravu Crne Gore da se kao zemlja koja je svoju državnost izgradila u srednjem vijeku, pod vlašću dinastije Crnojević, bori za vraćanje oblasti koje su državi Crnojevića nekada pripadale, a koje se sada nalaze pod tuđinskom vlašću. U jednom historijskom spisu, mitropolit Vasilije je naveo da su Crnojevići najprije vladali Zetom, Krajinom, Šestanima, Brdima, Crnom Gorom i Primorjem, osim Paštrovićima, kao i Trebinjem, Popovim poljem i Konavlima.

Budući da se, osim Crne Gore, sve ove oblasti nalaze pod tuđinskom vlašću, Crna Gora ima pravo da se bori za njihovo vraćanje pod svoje državno okrilje. To znači da se ona bori da vrati u svoj državni okvir one oblasti koje su joj nekada pripadale, odnosno, one oblasti za koje se istorijskim činjenicama može dokazati da su joj ranije pripadale. Zbog takvog istorijskog utemeljenja, njene teritorijalne pretenzije imaju legitimitet koji se ne može osporiti.“

Otkriće ove prepiske značajno je i za dalje proučavanje govornog blaga Šestana. Iako je autor prve „Kratke istorije Crne Gore“, istoričar František Šistek konstatovao da: „U okolini Bara ljudi su vjekovima bili bilingvijalni“, ovo je vjerovatno najupečatljiviji pisani trag koji može poslužiti za naučno potvrđivanje postojanja dvojezičja u mjestima podno Rumije. Raniju potvrdu postojanja ovog fenomena imali smo u izvještaju Barske nadbiskupije iz 1570. godine i u njemu je naznačeno etnolingvističko razgraničavanje populacija na prostoru tadašnje dijaeze i istaknuto je da se Dalmacija prostire do Ulcinja (na ukoljenoj ploči sa sjevernog ulaza u stari grad bio je uklesan latinski natpis koji je svjedočio da se radi „o posljednjim vratima kroz koja se ulazi u Dalmaciju“). U ovom pisanom dokumentu navedeno je da se od Bara do Istre govorilo slovenskim jezikom, dok je od Ulcinja do Valone uz albanski jezik u upotrebi bio i grčki jezik.

U radu Tatjane Katić „Pleme Šestani u osmanskim izvorima 15. i 16. veka“, kojeg je tokom prošle godine objavio Istorijski institut iz Beograda, napominje se da je „Šestane naseljavalo stanovništvo romansko-slovenskog porekla“ i da je „budući u zoni susreta dva govora, u prošlosti, kao i danas, većinom bilo bilingvalno“ kao i da je „ravnopravno koristilo „naški i arbanaški“.

Termin „naški i arbanaški“ vezuje se i za druge oblasti u Crnoj Gori! Potvrdu ovog navoda nalazimo u zapisu narodnog učitelja Mašana Pavićevića u kojem je opisao boravak vojvode Marka Miljanova u Ulcinju 1897. godine. Iako je kučki vojvoda boravio radi liječenja na primorju, često je u Novoj Mahali navraćao kod određenih albanskih familija i na njihovo upitivanje kako to on veoma dobro govori oba jezika odgovarao je sljedeće : “U mom se plemenu govori naški i arbanaški. Oni su oba moji. Osim toga, između mogega plemena i sjevernih arbanaških, nema granice. I ja i moji plemenici idemo slobodno kod njih i oni dolaze kod nas. Kada pođemo tamo, ja zborim arbanaški, a oni naški. Kad oni dođu kod nas, ja govorim arbanaški, a oni naški”. Marko Miljanov Popović i u svom djelu „Životi i običaji Arbanasa“, u poglavlju „Oni i Crnogorci“, ističe da: „Tek u nji` nema ni crnoga ni bijeloga, u čam se slava ne traži tako veličanstveno da se ne može opisat` njina fantazija, od koje imamo neki dio mi Brđani i Crnogorci u običaje, da se u mlogome priliču s arbanaškim običajima, i to više imaju toga plemena brcka koja su bliže Arbanije, kao Vasojevići i Kući, malo Lješnjani i Ceklinjani, a poviše Cr[m]ničani. Ova su više

poznata s Arbanasima i njiniijema običajima, da i` nijesu toliko opori jednijema i drugijema, no se miješaju, traže jedan drugoga, čine poznanstvo i prijateljstvo, bratime se i kumuju, i u sve drugo se slažu, kad se ne biju među sobom; samo i` je u jezik velika razlika, no i to su mlogi jedni od drugije naučili da govore, naši arbanaški, a oni naši.“

Možda najbolju elaboraciju ovog dvojezičnog fenomena, koja bi trebala kod vatrenih zagovornika etnocentrizma da izazove zebnju, imamo u pomalo zaboravljenoj studiji Mitra Pešikana „O granici srpskih i arbanaških govora u XV veku“ i u njegovoj konstataciji da: „ima slučajeva da se čovek za koga se izričito kaže da je Arbanas zove npr. Miloš ili Radoslav, a da se čovek u čiju slovensku pripadnost ne može biti sumnje zove Lješ ili Đon.“

U istraživanjima mr Ivan Jovović, koja obrađujući prošlost Dukljansko-barske nadbiskupije, takođe imamo isticanje bilngvalnosti kao jezičke osobenosti područja Šestana. U prilog ovoj tezi, Jovović je u više navrata isticao okolnost da su se početkom XVIII vijeka iseljeni Šestani, odmah po doseljenju u Zadar uključili u glagoljsku liturgiju, kao i da su među prvim doseljenicima bili znameniti glagoljaši Juraj Jović, sveštenik zadarske nadbiskupije i šibenski biskup dr Ivan Petani (Petanović) koji su kao dječaci napustili podrumijski kraj.

Najnovija istraživanja potvrdila su ovu tezu o izvornom praktikovanju bilingvalizma, odnosno upotrebi slovenskog i arbanaškog jezika u svakodnevnoj komunikaciji među zadarskim doseljenicima iz Šestana. Ovu lingvističku tematiku obradili su u svojim studijama Barančić Maksimilijana, „Arbanasi i etnojezični identitet“, i Stagličić Ivan, „Arbanasi su se doselili kao dvojezičan narod?!“ Ovo „veliko leksičko bogastvo“ u svojoj doktorskoj studiji prof. Dr Kruno Krstica određuje kao „dual“.

Početkom prošlog vijeka Nadbiskupski ordinarijat Zadar publikovao je „Dokazi svjedočanstva o obstanku Glagolice u župi Arbanasi“ i u njoj je postavljeno pitanje: „Zar ne isto staroslovenski Misal za Crnu Goru i uspostava glagolice u barskoj nadbiskupiji, gdje je bila prestala za više od 100 godina?“ Zbog obuhvatnijeg tumačenja ovog upita, nužno je i ukazati da je Sveta Stolica od sredine XVIII po do druge polovine XIX vijeka za barske nadbiskupe isključivo postavljala sveštenike kojima je albanski jezik bio maternji. Ovaj period poklapa se sa početkom migratornih kretanja ka oblastima na sjevernom Jadranu i sa 1886. godinom kada je za prvog prelata obnovljene Barske nadbiskupije imenovan Šimun Milinović.

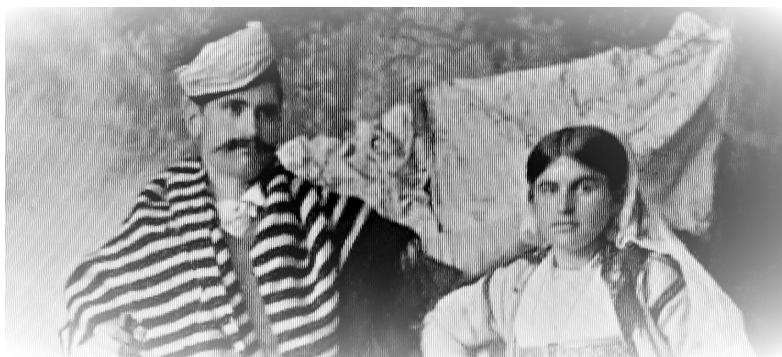
Kao veoma interesantnu ličnost iz istorije Crne Gore treba pomenuti šibenskog biskupa dr Ivan Petania. Ovaj velikan glagoljaštva rođen je 1715. godine u šestanskom selu Briske i njegovi su Petani 1726. godine predvodili seobu u okolini Zadra, selu Zemunik Donji. Bio je prvi upravitelj Zmajoiillyri-

cuma (glagoljaško sjemeništa koje je osnovao nadbiskup Vicko Zmajević) i prvi čovjek Collegium illyricum u italijanskom Loretu. Ono što predstavlja raritet jeste da je bio je među prvim doktorima teologije i filozofije sa ovih prostora! Ovo najveće akademsko zvanje uz Petanija u tom razdoblju imao je i Jovan Stefanov(ić) Baljević, koji je sebe nazivao „Albano-Crnogorac iz Bratonožića“ ili „Bratonožić-Albanac“, kako je i napisao na naslovnoj strani svoje disertacije na latinskom jeziku.

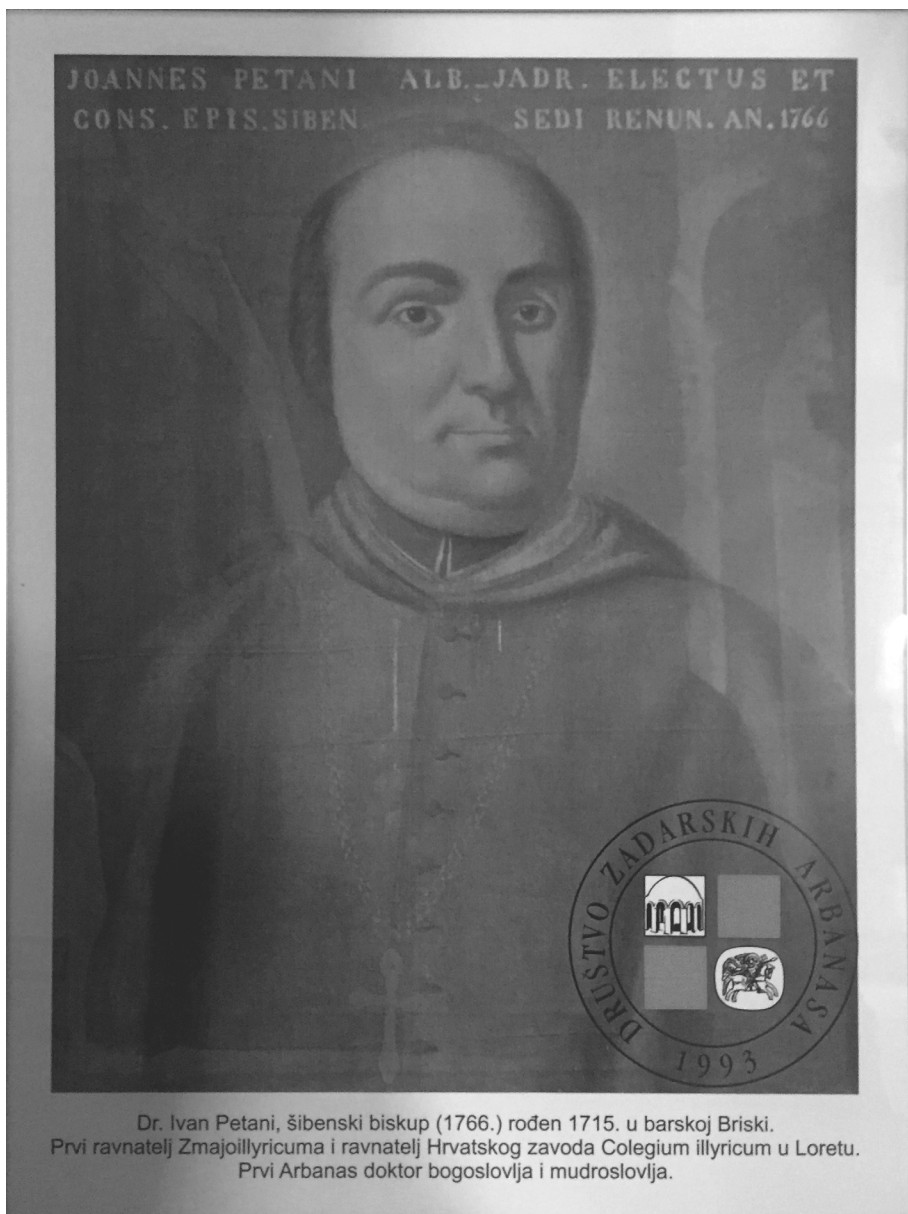
Na kraju, ovaj viševjekovni, ćirilični spis iz Šestana pred laičku i stručnu javnost postavlja i nove dileme. U prvom redu, i dalje ostajemo uskraćeni za odgovor na pitanje ustanovljenja (navodnog) vojvodstva i svih oblika organizovanja zajedništva Nahije Šestanskog gorja (u turskim dokumentima nahiye-i cebel – i Šestan) od XV vijeka do perioda kada je nastao predmetni spis. Poseban aspekt predstavljaće i stručni prikaz kojim će biti obrađen simbolizam samog pečata Mala vojvode šestanskog.

PRILOG

Dr. Ivan Petani, šibenski biskup (1766.) rođen 1715. u barskoj Briski.
Prvi ravnatelj Zmajoillyricuma i ravnatelj Hrvatskog zavoda Colegium illyricum u Loretu.
Prvi Arbanas doktor bogoslovja i mudroslovja.

19. III. 1846

Съединитъ Топографъ Градскаго Училища съмъ университетъ
Топографъ Градскаго мѣста 19:—1866.

[illegible]